

# W obronie nauki administracji

## In Defense of the Science of Administration

*The author shows the current situation of the science of administration. For this purpose, he presents its fate in post-war Poland. He discusses the initial dusk of the science of administration in the Stalinism period, and then its separation from the science of administrative law. He indicates changes of its material scope under the influence of the Soviet conception and the first Polish school of praxeology that in the '60s and '70s led to the renaissance of the science of administration, and then in the mid-'80s to its independence as a scientific discipline. For more than thirty years the science of administration was a formally separated branch of knowledge, within the scope of legal science, and its representatives independently or in cooperation with other researchers studied administration as a phenomenon. This situation was changed by the reform of the higher education system, called the Constitution 2.0, which led to the formal liquidation of the discussed discipline. The effects of this reform can be seen in the field of research and the teaching process. Despite the need for a study of administrative reality and the transmission of knowledge about it to students and listeners, the adopted system of science and higher education results in the extinction of this interest. The present situation of the science of administration is reminiscent of its decline during the Stalinism period. The article is the author's contribution to the discussion about the fate of the science of administration, that it should still be practiced in an indivisible, not dispersed manner.*

### Jarosław Dobkowski

*doktor habilitowany nauk prawnych  
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski  
w Olsztynie*

ORCID – 0000-0002-2010-4152

e-mail: j.dobkowski@uwm.edu.pl

#### Słowa kluczowe:

rzeczywista administracja, nauka administracji, prawo administracyjne, nauki polityczne, teoria organizacji i zarządzania, polityki publiczne, dyscyplina naukowa

#### Key words:

actual administration, administrative science, administrative law, political science, organization and management theory, public policy, academic discipline

<https://doi.org/10.36128/priw.vi39.368>

Jako zmierzch klasycznie (tradycyjnie) pojmowanej nauki administracji w powojennej Polsce traktować należy nie tyle samo wycofanie z obiegu naukowego w 1951 roku jako niezgodnego z „duchem ustroju państwa” monumentalnego dzieła profesora Franciszka Longchamps [Longchamps de Bériet] zatytułowanego *Założenia nauki administracji*<sup>1</sup>, ile przede wszystkim przeznaczenie większości nakładu na

1 Franciszek Longchamps, *Założenia nauki administracji* (Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Naukowe 1949).

makulaturę<sup>2</sup>, a wcześniej niezatwierdzenie habilitacji, prowadzonej na podstawie tej rozprawy. Nauka, która z założenia miała się zajmować „badaniem całej rzeczywistej administracji publicznej”, stała się w warunkach początku państwa ludowego ideologicznie niepotrzebna, a nawet szkodliwa. Wcześniej w 1950 roku wycofano z obiegu naukowego zeszyt 2 tomu I *Instytucji prawa administracyjnego* Jerzego S. Langroda<sup>3</sup>, a druk zeszytu 3 wstrzymano<sup>4</sup>. Ten autor również zajmował się klasyczną (tradycyjną) nauką administracji, zwaną przez niego nauką o administracji, i ze względu na swoje poglądy był zmuszony pod groźbą aresztowania wyjechać z kraju i pozostawać aż do końca swoich dni na emigracji.

Zapewne mając te zdarzenia w pamięci omawiano problem nauki administracji pod względem teoretyczno-metodologicznym w trakcie prac przygotowawczych do – przewidzianego dekretem z dnia 28 października 1947 roku o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego<sup>5</sup> – I Kongresu Nauki Polskiej, kiedy od marca 1949 roku powołano 11 sekcji, obejmujących głównie dziedziny nauki, w tym Sekcję Nauk Społecznych i Humanistycznych, a tu Podsekcję Nauk Prawnych [Prawa] (działającą pod hasłem walki z formalizmem i skostnieniem<sup>6</sup>) i w jej ramach – grupę problemową (roboczą) prawa administracyjnego. Już sama nazwa tej grupy była bardzo symptomatyczna, albowiem nie obejmowała nauki administracji. W dniu 2 lipca 1950 roku odbyła się w Warszawie konferencja, na której Maurycy Jaroszyński przedstawił referat zatytułowany *Stan nauki prawa administracyjnego i wstępne wytyczne do programu*. Już na początku swojego wystąpienia zaznaczył, że w okresie międzywojennym nauka prawa administracyjnego była traktowana łącznie z nauką administracji, ale w tym połączeniu tkwiło równocześnie odróżnienie nauki prawa od nauki administracji znajdujące swoje szczególne uzasadnienie w fakcie, że nauka prawa była traktowana nieomal wyłącznie dogmatycznie i w związku z tym nauka administracji miała być niedogmatyczno-

- 
- 2 Zbigniew Kmiecik. Franciszek Longchamps de Brier, *Pisma wybrane z lat 1934–1970* (Warszawa: Wolters Kluwer 2019), 21.
  - 3 Jerzy Stefan Langrod, *Instytucje prawa administracyjnego. Zarys części ogólnej*, t. I, z. II (Kraków: Wydawnictwo Księgarni Stefana Kamińskiego, 1950).
  - 4 Piotr Dobosz, „Ujęcie „rządu” i „administracji” w niewydanym rozdziale 11 Instytucji prawa administracyjnego J. S. Langroda”, [w:] *Teoria instytucji prawa administracyjnego: księga pamiątkowa profesora Jerzego Stefana Langroda*, red. Janusz Niczyporuk (Paryż-Lublin: Polska Akademia Nauk 2011), 97-118.
  - 5 Dz. U. Nr 55, poz. 415.
  - 6 „Organizacja pracy sekcji i podsekcji Kongresu Nauki” *Życie Nauki*, nr 1-2 (1950): 52.

-prawnym ujęciem zagadnień administracji. Jednocześnie zauważył, że istnieje problem rozgraniczenia nauki prawa administracyjnego od (unowocześnionej) „nauki administracji”. Owego unowocześnienia szukał w recypowaniu rozwiązania radzieckiego i traktowaniu jej jako osobnej dyscypliny na wzór „sowietskoje stroitielstwo” [советское строительство]<sup>7</sup>. Dotychczasowa nauka administracji miała wejść w zakres nauki prawa administracyjnego i tak szeroko rozumiana ta ostatnia miała odejść od dogmatyczno-prawnego ujęcia zagadnień administracji, aby nie traktować norm prawnych w oderwaniu od gruntu społecznego, z którego wyrosły i z którym są nierozzerwalnie związane oraz od celów społecznych, które mają realizować<sup>8</sup>. Nauka prawa administracyjnego miała zatem zajmować się nie tylko stanem normatywnym, ale także sferą rzeczywistości społecznej. Jako zadaniem stojącym przed nauką prawa administracyjnego wymienił właśnie na pierwszym miejscu ustalenie zakresu jej przedmiotu przez rozgraniczenie od unowocześnionej „nauki administracji”<sup>9</sup>.

Mimo uzgodnienia stanowisk w ramach dyskusji problem nauki administracji pod względem teoretyczno-metodologicznym omawiano również na kolejnej konferencji grupy prawa administracyjnego, poświęconej zagadnieniom metodologicznym i planowi badań naukowych, która odbyła się w Łodzi w dniach 17-18 grudnia 1950 roku. Jako pierwszy referat (*Nauka administracji i nauka prawa administracyjnego*) przedstawił Tadeusz Bigo, w którym zajął się m.in. ustaleniem stosunku polityki administracyjnej oraz nauki administracji do nauki prawa administracyjnego<sup>10</sup>, zadając pytanie: czy jest miejsce na osobną dyscyplinę – naukę administracji, jeśli nauka prawa ma badać nie tylko izolowaną normę prawną, ale zjawiska prawne w ich powiązaniach z układami społeczno-gospodarczymi i politycznymi, a więc historyczne uwarunkowanie administracji przez te układy, jak również wzajemne oddziaływanie funkcjonalne administracji<sup>11</sup>. Nawiązując do wzorów osobnej dyscypliny nieprawniczej dotyczącej radzieckiego budownictwa („sowietskoje stroitielstwo”) stwierdził, że nie znajduje ona pełnej aprobaty w literaturze radzieckiej, a i wśród jej zwolenników istnieje rozbieżność poglądów co do terenu badań nowej dyscypliny, przywołując poglądy tych, którzy chcą ją ograniczyć do wąskiego zakresu stosunków organizacyjnych nieuregulowanych prawem oraz tych, którzy przemawiają za włączeniem w nią

7 „Z prac Podsekcji Prawa I Kongresu Nauki Polskiej. Konferencja grupy prawa administracyjnego” *Państwo i Prawo*, nr 10 (1950): 112.

8 „Z prac Podsekcji”: 119.

9 Ibidem, 120.

10 „Ogólnopolska konferencja grupy prawa administracyjnego 17–18 XII 1950 (II)” *Państwo i Prawo*, nr 3 (1951): 506.

11 „Ogólnopolska konferencja”: 508.

wszelkich stosunków organizacyjnych bez względu na to, czy są unormowane prawem czy nie. W konkluzji stwierdził, że nauka prawa administracyjnego obejmować powinna wszechstronne badanie prawa, tj. nie tylko norm (izolowanych), ale ich historycznego uwarunkowania oraz praktyki administracyjnej i takie rozumienie nauki prawa nie pozostawia miejsca dla osobnej nauki administracji w tradycyjnym rozumieniu<sup>12</sup>. W dyskusji głos zabrali kolejno Tadeusz Hilarowicz, Ludwik Bar, Marian Zimmermann, Maurycy Jaroszyński, Julian Hubert, Emanuel Iserzon, Józef Litwin<sup>13</sup>, i choć były rozbieżności co do pojmowania klasycznej nauki administracji, to wszyscy byli zgodni co do uprawiania dotychczasowej nauki administracji w ramach nauki prawa administracyjnego i traktowania tych zakresów łącznie na potrzeby dydaktyki akademickiej, ale także rozpoczęcia badań organizacyjnych na wzór metodologii dyscypliny naukowej – budownictwa radzieckiego.

Owoce prac I Kongresu Nauki Polskiej było utworzenie na mocy ustawy z dnia 30 października 1951 roku Polskiej Akademii Nauk, mającej pełnić funkcje badawcze, ale i koordynacyjne, gdzie w 1952 roku utworzono, jako stały organ Wydziału I Nauk Społecznych, Komitet Nauk Prawnych, a rok później Zakład Nauk Prawnych. Na zorganizowanej tam w dniach 4-9 lipca 1953 roku sesji naukowej pt. „Zagadnienia prawne Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” Franciszek Longchamps przedstawił jako referent główny zespołowy referat (*Akt administracyjny w świetle Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*), gdzie już na początku skupiono uwagę na konieczności badania treści społecznej tego typu formy działania administracji publicznej, bo z niej wynika nowa problematyka prawna, a więc była to *de facto* pierwsza próba wspólnego ujmowania problemów prawnych i administracyjnych.

Łączne uprawianie nauki administracji i nauki prawa administracyjnego było z pewnością także pokłosiem przeprowadzonej nieco wcześniej reformy uniwersyteckich studiów prawniczych i zastąpieniem dotychczasowych kursowych wykładów z przedmiotu Nauka administracji i prawo administracyjne<sup>14</sup> zajęciami na nowo wprowadzonym trzyletnim studium pierwszego stopnia z przedmiotu Prawo administracyjne<sup>15</sup> oraz

12 Ibidem.

13 Ibidem: 506 i n.

14 Zob. § 2 rozporządzenia Ministra Oświaty z dnia 31 października 1946 r. w sprawie organizacji studiów prawnych w szkołach akademickich (Dz. Urz. Ministerstwa Oświaty Nr 11, poz. 318).

15 Zob. § 3 rozporządzenia Ministra Oświaty z dnia 23 grudnia 1949 r. w sprawie organizacji i planu studiów na wydziałach prawa w państwowych szkołach akademickich (Dz. U. z 1950 r., Nr 6, poz. 58).

odpowiednim przemianowaniem katedr w szkołach akademickich<sup>16</sup>. Od tej pory nauka administracji nie występowała już w państwowym planie studiów oraz intytulacjach uniwersyteckich katedr i zakładów, nie mówiąc już o Wyższej Szkole Prawniczej im. Teodora Duracza w Warszawie<sup>17</sup>. Szczegółowy program nauczania prawa administracyjnego został opracowany przez specjalny zespół powołany przez Sekcję Prawną Rady Głównej do spraw nauki i szkolnictwa wyższego w składzie: Maurycy Jaroszyński jako przewodniczący oraz Marian Zimmermann i Jerzy Starościak jako członkowie. Program ten był przedmiotem dyskusji podczas wyżej wskazanej konferencji warszawskiej i jednym z jej głównych punktów był stosunek nauki prawa do nauki administracji, w tym owej unowocześnionej nauki administracji, będącej odpowiednikiem budownictwa radzieckiego. Na konferencji grupy prawa administracyjnego wypracowano stanowisko, że jakkolwiek postrzegana nauka administracji ma być nauczana łącznie z prawem administracyjnym. Powyższy szczegółowy program wykładów z prawa administracyjnego został określony przez Ministra Szkół Wyższych i Nauki zarządzeniem z dnia 5 sierpnia 1950 r. (Nr DHP-4236/50).

Istniała także prawna możliwość ujęcia nauki administracji jako jednego z wykładów zaleconych przez radę wydziałów prawa w ramach grupy przedmiotów wchodzących w zakres praktycznego kierunku administracyjnego, które były przedstawiane Ministrowi Oświaty do zatwierdzenia, a także wykładów nieobowiązkowych (monograficznych) bądź seminariów. Jednakże samodzielna nauka administracji nie stanowiła przedmiotu tego typu zajęć<sup>18</sup>.

W następstwie tego wydawanie wielotomowego ogólnopolskiego podręcznika do dotychczasowego przedmiotu pod redakcją Tadeusza Bigo<sup>19</sup>

- 16 Zob. § 1 rozporządzenia Ministra Szkół Wyższych i Nauki z dnia 21 sierpnia 1950 r. w sprawie zmian organizacyjnych w niektórych szkołach akademickich (Dz. U. Nr 41, poz. 368).
- 17 Zob. § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 lipca 1950 r. w sprawie utworzenia katedr w Wyższej Szkole Prawniczej im. Teodora Duracza w Warszawie (Dz. U. Nr 30, poz. 277).
- 18 Spis wykładów na rok akademicki 1950/51. Wydział Prawa. (Poznań: Uniwersytet Poznański 1950), 5 i n.; Spis wykładów na rok akademicki 1951/52. Wydział Prawa. (Poznań: Uniwersytet Poznański 1952), 10 i n.; Spis wykładów na rok akademicki 1952/53. Wydział Prawa. (Poznań: Uniwersytet Poznański 1952), 21 i n.; Spis wykładów na rok akademicki 1953/54. Wydział Prawa. (Poznań: Uniwersytet Poznański 1953), 13 i n.
- 19 Ukazały się następujące opracowania: Wacław Brzeziński, *Podstawy prawne planowania gospodarczego i przestrzennego. Nauka administracji i prawa administracyjnego*, red. Tadeusz Bigo, cz. III, *Działy wybrane*

zostało wstrzymane, a w jego miejsce ukazał się nowy czteroczęściowy podręcznik do prawa administracyjnego pod redakcją Maurycego Jaroszyńskiego, w którego treści brak jest omówienia choćby wybranych zagadnień dotychczasowej nauki administracji<sup>20</sup>. Co ciekawe, w podręczniku pod redakcją Bigo (*Nauka administracji i prawa administracyjnego*) autorem części pierwszej (*Nauka administracji*) miał być właśnie Jaroszyński. „Wyrzucenie” nauki administracji z „nowego” podręcznika nie uchroniło redaktora i innych autorów od zarzutu, że „praca jest za mało marksistowska”<sup>21</sup>, mimo że był to jedyny zatwierdzony do użytku w szkołach wyższych podręcznik polskiego prawa administracyjnego<sup>22</sup>. W następstwie tego w 1956 roku ukazał się pod redakcją Jaroszyńskiego podręcznik *Polskie prawo administracyjne (część ogólna)*<sup>23</sup> oraz w latach 1957-58 podręcznik *Polskie prawo administracyjne (część szczegółowa)* w czterech zeszytach<sup>24</sup>. One również nie traktowały o uniwersalistycznej nauce administracji.

---

*administracji publicznej*, z. 1 (Warszawa: Gebethner i Wolff, 1949); Franciszek Longchamps, *Prawo agrarne. Nauka administracji i prawa administracyjnego*, red. Tadeusz Bigo, cz. III, *Działy wybrane administracji publicznej*, z. 3, (Warszawa: Gebethner i Wolff, 1949); Wacław Brzeziński, *Prawo budowlane i odbudowa osiedli. Nauka administracji i prawa administracyjnego*, red. Tadeusz Bigo, cz. III, *Działy wybrane administracji publicznej*, z. 7, (Warszawa: Gebethner i Wolff, 1949); Franciszek Longchamps, *Scalenie Ziem Zachodnich (prawo o ustroju administracyjnym, polskiej ludności miejscowej i osadnictwie nierolniczym). Nauka administracji i prawa administracyjnego*, cz. III, *Działy wybrane administracji publicznej*, z. 12, red. Tadeusz Bigo, (Warszawa: Gebethner i Wolff, 1950).

- 20 *Prawo administracyjne*, cz. I (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1952); *Prawo administracyjne*, cz. II (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1952); *Prawo administracyjne*, cz. III (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1952); *Prawo administracyjne*, cz. IV (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1952).
- 21 „O marksistowski podręcznik polskiego prawa administracyjnego (Dyskusja w Komitecie Nauk Prawnych PAN nad podręcznikiem prawa administracyjnego pod redakcją prof. M. Jaroszyńskiego)” *Państwo i Prawo*, nr 5-6 (1953): 760.
- 22 „Prawo administracyjne, red. Maurycy Jaroszyński. Cz. 4 W-wa 1953, PWN, 24x17 cm, s. 183, zł 15.00” *Nowe Książki* (1953): 458.
- 23 *Polskie prawo administracyjne (część ogólna)*, red. Maurycy Jaroszyński (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1956).
- 24 *Polskie prawo administracyjne (część szczegółowa)*, z. I, red. Maurycy Jaroszyński (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1957);

Jedynie Wacław Brzeziński przygotował dla starszych roczników ogólnopolski podręcznik omawiający zagadnienia budownictwa w prawie administracyjnym na potrzeby wykładanej na IV roku nauki administracji i prawa administracyjnego w postaci wybranych zagadnień, gdzie oświetlał ten zakres przedmiotowy z punktu widzenia zasad ogólnych nauki administracji i prawa administracyjnego<sup>25</sup>. Podręcznik ten ukazał się w 1951 roku za zgodą Delegata Komitetu Wydawnictw Naukowych i Podręczników dla Szkół Wyższych w Toruniu i był kontynuacją opracowania tego autora pod tytułem *Nauka administracji i prawa administracyjnego*, wydanego rok wcześniej przez Akademicką Księgarnię Spółdzielczą „Skrypt” w Toruniu<sup>26</sup>. Jak pokazują spisy wykładów na Wydziale Prawa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu<sup>27</sup> przedmiot ten od 1953 roku nie był już wykładany, a działalność tego wydziału była wygaszana. Notabene autor ten jako pierwszy po przełomie polskiego października posłużył się nazwą „nauka administracji” w tradycyjnym jeszcze rozumieniu w oderwaniu od prawa administracyjnego w swojej monografii z 1961 roku *Plan zagospodarowania przestrzennego. Studium z zakresu nauki administracji i prawa administracyjnego*<sup>28</sup>, a także uczył później nauki administracji w ramach studium administracyjnego UJ.

Można zatem skonkludować, że w okresie głębokiego stalinizmu w Polsce tradycyjna nauka administracji – niezależnie od postaw czysto ludzkich w tych trudnych czasach – musiała zniknąć z uniwersytetów zarówno w sferze działalności naukowej, jak i w ramach procesu dydaktycznego. Wraz z wyrugowaniem jej z profesjonalnych badań naukowych i dydaktyki

---

*Polskie prawo administracyjne (część szczegółowa)*, z. II, red. Maurycy Jaroszyński (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1957);  
*Polskie prawo administracyjne (część szczegółowa)*, z. III, red. Maurycy Jaroszyński (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1958);  
*Polskie prawo administracyjne (część szczegółowa)*, z. IV, red. Maurycy Jaroszyński (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1956).

- 25 Wacław Brzeziński, *Nauka administracji i prawa administracyjnego II, Zagadnienia budownictwa w prawie administracyjnym*, cz. I i II (Łódź: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1951).
- 26 Wacław Brzeziński, *Nauka administracji i prawa administracyjnego* (Toruń: Akademicka Księgarnia Spółdzielcza „Skrypt”, 1950).
- 27 *Spis wykładów na rok akademicki 1950/51* (Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, 1950), 59 i n.; *Spis wykładów na rok akademicki 1951/52* (Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, 1950), 31 i n.
- 28 Wacław Brzeziński, *Plan zagospodarowania przestrzennego. Studium z zakresu nauki administracji i prawa administracyjnego* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1961), 182.

akademickiej zostali odsunięci od pracy na uniwersytetach profesorowie i docenci z nią kojarzeni. Najlepszym przykładem jest sytuacja Franciszka Longchamps, który na Uniwersytecie Wrocławskim został obdarzony „wilczym biletem”, mimo że po wydarzeniach z 1950 roku w jego publikacjach z tego okresu praktycznie nie występuje sformułowanie „nauka administracji”. Podobna sytuacja dotyczyła doc. Józefa Hołdy z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Co może dziwić, Wydział Prawa UJ, mający dwie katedry prawa administracyjnego (prof. dr Szczęśny Wachholz oraz od 1952 r. prof. dr Waław Brzeziński), nie posiadał uprawnień do prowadzenia studiów prawnych drugiego stopnia w specjalizacji prawo administracyjne<sup>29</sup>. Wszakże profesor Józef Filipek ukończył owe studia prawnicze drugiego stopnia z zakresu prawa administracyjnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Poznańskiego<sup>30</sup>.

Nauka administracji stała się zatem nie tylko swoistym synonimem, ale wręcz symbolem wrogiego systemu: ją samą i ludzi zajmujących się tradycyjną nauką administracji należało wówczas niejako wypalić gorącym żelazem.

Pod wpływem rozwoju państwa socjalistycznego i zarysowanej wyżej radzieckiej koncepcji „unowocześnienia” nauki administracji przez wyznaczenie jej przedmiotu w postaci „*sowietskoje stoitielstwo*” zaczęło się wykształcać inne spojrzenie na pożądany jej zakres rzeczowy.

Warto zauważyć, że już na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych XX wieku do prowadzonych na Wydziale Społeczno-Politycznym Akademii Nauk Politycznych w Warszawie wykładów z nauki administracji i prawa administracyjnego włączono materię organizacji pracy w administracji<sup>31</sup> i coś, co dziś moglibyśmy nazwać polityką kadrową lub zarządzaniem zasobami ludzkimi<sup>32</sup>. Tak rozumiana nauka administracji miała być punktem zbieżnym i kontynuacją dwóch przedmiotów kształcenia: prawa administracyjnego oraz techniki i organizacji pracy. Warto odnotować, że z tą uczelnią był wtedy zawodowo związany Jerzy Starościak i w stenogramach z jego

---

29 UJ. Spis wykładów na rok akademicki 1953/54 (Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1953), 142 i n.

30 Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 sierpnia 1953 r. (Nr DU-III-6b-3j53).

31 Jan Kościółek, *Nauka administracji i prawo administracyjne (uzupełnienia do wykładów): Zagadnienia organizacji pracy w administracji*, z. 4 (Warszawa: Zakład Wydawniczy Akademii Nauk Politycznych, 1950).

32 Halina Artym, *Uzupełnienie do wykładów z nauki administracji i prawa administracyjnego*, z. 5 (Warszawa: Zakład Wydawniczy Akademii Nauk Politycznych, 1950).



wykładów najwyraźniej widać łączenie różnych zagadnień w ramach nauki administracji<sup>33</sup>.

Mimo że tradycyjnie „fayolizm” i „taylorizm” nie były uznawane za klasyczną naukę administracji, to jednak pod wpływem modnej wówczas na Zachodzie „gestiologii”<sup>34</sup> oraz recypowania naukowej organizacji pracy w ZSRR nastąpiło zbliżenie pomiędzy prawnikami administratywistami a teoretykami organizacji i kierownictwa. Oddaje to zasadnie pytanie postawione przez Langroda w tytule jednego ze swoich artykułów z tamtych lat: *Nauka o administracji czy nauki o administracji?*<sup>35</sup>. Po przełomie polskiego Października 1956 roku – jak wskazał Witold Kieżun – rozpoczęła się rozwijać tak pojmowana nauka administracji (nauka o administracji, nauka o administrowaniu)<sup>36</sup>. Poczęto nadawać stopnie naukowe z zakresu administracji poza uniwersyteckimi wydziałami prawa.

Z chwilą wejścia w życie zarządzenia Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 1959 r. w sprawie utworzenia zawodowych studiów administracyjnych w niektórych Uniwersytetach<sup>37</sup> powstały dalsze warunki do rozwoju „unowocześnionej” nauki administracji. Choć jej nazwa w programie zawodowych studiów administracyjnych została ustalona jako: zasady organizacji pracy w administracji<sup>38</sup>, to nie ulegało wątpliwości, że chodzi o szeroko rozumianą naukę administracji, choć jej zakres miał być różny od prawa administracyjnego, a nadto treści kształcenia miały oddawać ów „fayolizm” i „taylorizm” oraz inne teorie organizacji pracy w zastosowaniu do administracji państwowej.

33 *Nauka administracji: notatki stenograficzne z wykładów nauk administracji* (Warszawa: Wydawnictwo Bratniej Pomocy Studentów Akademii Nauk Politycznych w Warszawie, 1948), 3-158.

34 Jest to termin zaproponowany przez Jerzego Stefana Langroda (Georges Langrod, „Pour une gestiologie” *Cahiers d'études et d'informations. Association des élèves et anciens élèves de l'Ecole Nationale Supérieure des PTT*, nr 59 (1968): 3 i n.

35 Georges Langrod, „Science administrative ou sciences administratives?” *Annales Universitatis Saraviensis*, t. I (1956/57): 92-125.

36 Witold Kieżun „Polski dorobek teoretyczny zarządzania publicznego” *Współczesne Zarządzanie*, nr 4 (2020): 49 i n.

37 Dziennik Urzędowy Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki, 1959, Nr 11, poz. 42.

38 Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 czerwca 1960 r. (Nr DSU-V-I-08b/25/60).

Pierwszy podręcznik do tego przedmiotu został opracowany na Uniwersytecie Warszawskim przez prakseologa profesora Jana Zieleniewskiego<sup>39</sup>, sekretarza przedwojennej rządowej Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej, której pracami faktycznie kierował Maurycy Jaroszyński. Zieleniewski stał na czele Zakładu Prakseologii, w ramach którego działała Pracownia Organizacji Działalności Administracji.

Wpisuje się w to także dyskusja na temat istoty<sup>40</sup> i miejsca „nowej” nauki administracji w klasyfikacji nauk<sup>41</sup>. Również sam Longchamps, analizując w 1960 roku ogólną koncepcję i treść nauki administracji, nie zanegował tego typu podejścia<sup>42</sup>.

Także w nowym podręczniku prawa administracyjnego autorstwa Starościaka i Iserzona z 1959 roku znalazły się syntetyczne rozważania dotyczące klasycznej nauki administracji i jej ścisłych związków z nauką prawa administracyjnego. Dla Starościaka nauka administracji złąła się z prawem administracyjnym, albowiem nauka prawa administracyjnego nie mogła się opierać wyłącznie na założeniach dogmatyzmu prawniczego, ale też rzeczywistej roli prawa i administracji państwowej<sup>43</sup>. Było to również pokłosie panejkowskiej metody analizy funkcjonalnej<sup>44</sup>, którą również w swoich badaniach stosował Starościak<sup>45</sup>. Podobny pogląd na temat łącznego uprawiania

39 Jan Zieleniewski, *Zasady organizacji pracy w administracji*, cz. 1, *Ogólna teoria organizacji pracy w zastosowaniu do administracji państwowej* (Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1962), 220.

40 Stanisław Kowalewski, „Czym jest nauka o administrowaniu” *Gospodarka i Administracja Terenowa*, nr 3 (1960): 38 i n.; Stanisław Kowalewski, „Czy treść formalnego prawa administracyjnego należy do problematyki nauki administracji i kierownictwa” *Biuletyn TNOiK*, nr 11 (1950): 25 i n.

41 Bolesław Gawecki, „Nauka o administrowaniu i jej miejsce w klasyfikacji nauk” *Biuletyn TNOiK*, nr 1 (1960): 1 i n.

42 Franciszek Longchamps, „La scienza dell’amministrazione pubblica in Polonia” *La scienza e la tecnica della organizzazione nella pubblica amministrazione*, nr 4 (1960): 409-422.

43 Jerzy Starościak, Emanuel Iserzon, *Prawo administracyjne w zarysie* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1959): 22.

44 Jarosław Dobkowski „Indukcja funkcjonalna prof. Jerzego Panejki jako metoda badań porównawczych nad samorządem w Europie” *Acta Universitatis Wratislaviensis, Prawo*, CCCXXXI (2020): 71 i n.

45 Jerzy Starościak, *Samorząd adwokatury* (Wrocław-Wilno s.n. 1939): 7; Jerzy Starościak, *System organizacyjny administracji polskiej. Nauka administracji i prawo administracyjne (uzupełnienia do wykładów)*, z. 2 (Warszawa: Zakład Wydawniczy Akademii Nauk Politycznych. 1949):

nauki administracji i nauki prawa administracyjnego prezentował już w 1950 roku współautor tej pracy – Iserzon<sup>46</sup>.

Jerzy S. Langrod w jednym ze swoich artykułów z tamtych lat pisał nawet o renesansie nauki administracji w ZSRR i w krajach demokracji ludowej<sup>47</sup>, choć nie upierał się przy tradycyjnym podejściu do uprawiania nauki administracji, a widział potencjał, jaki niosą inne badania administracji publicznej.

Kolejne impulsy dały możliwości prawne tworzenia od 1964 roku dwuletniego magisterskiego studium administracji dla absolwentów zawodowych studiów administracyjnych<sup>48</sup>, w którego programie znalazła się nauka administracji. Tym samym powróciła ona formalnie na salony uniwersyteckie, a tu na wydziały prawa. Nie była to jednak klasyczna nauka administracji, bo ta była dalej wchłonięta przez naukę prawa administracyjnego. W takim czy innym wydaniu stanowiła także w niektórych ośrodkach akademickich przedmiot monograficzny na studiach prawniczych.

W tym czasie powstaje w 1964 roku podręcznik Starościaka *Elementy nauki administracji*<sup>49</sup>, w którym autor wyklada *credo* tej nauki, pojmując naukę administracji jako wyspecjalizowaną gałąź prakseologii czy naukowej organizacji pracy. *Genus proximum* w jego definicji stanowi naukowa organizacja pracy, zaś *differentia specifica* określenia nauki administracji stanowi to, że podejmuje ona zagadnienia wiążące się z administracją państwową<sup>50</sup>. Warto zauważyć, że tłumaczenie tej pracy zostało wydane w ZSRR<sup>51</sup> i w Rumuni<sup>52</sup>,

---

88 i n. Zob. także Józef Wołoch, „Zastosowania nauki administracji w pracy rad narodowych”, [w:] *Stosowanie nauk społecznych w praktyce*, red. Jerzy Kubin, Adam Podgórecki (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1973): 275 i n.

46 „Ogólnopolska konferencja”, 506 i n.

47 Georges Langrod, „La renaissance de la science administrative en URSS et dans les démocraties populaires” *Revue Internationale des Sciences Administratives*, nr 1 (1963): 22.

48 Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 16 stycznia 1964 r. utworzenia magisterskich studiów administracyjnych na niektórych uniwersytetach (Dz. U. MSW nr 1, poz. 2).

49 Jerzy Starościak, *Elementy nauki administracji* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1964).

50 Ibidem, 19 i n.

51 Jerzy Starościak, *Elementy nauki upravlennija* (Moskwa: Izdatel'stvo „Progress”, 1965).

52 Jerzy Starościak, *Elemente ale științei administrației* (București: Editura politică, 1967).

w tym pierwszym kraju z bardziej adekwatnym tytułem, kładącym akcent nie na naukę administracji, lecz na naukę zarządzania.

Koncepcja ta została rozwinięta przez innych autorów, w szczególności Stanisława Kowalewskiego<sup>53</sup>. Została także ugruntowana przez samego Starościaka w kolejnym podręczniku – *Zarys nauki administracji*<sup>54</sup>. Tak nakreślona koncepcja nauki administracji emanowała na innych autorów ze środowiska polskich prawników administratywistów, którzy podejmowali i twórczo ją rozwijali: Józefa Wołocha<sup>55</sup>, Jerzego Służewskiego<sup>56</sup> i Zbigniewa Leońskiego<sup>57</sup>, choć ten ostatni we wcześniejszej recenzji pierwszego podręcznika pytał: „czy jednak sprowadzanie nauki administracji do reguł naukowej organizacji pracy nie jest zbyt wąskim pojmowaniem tej dyscypliny? Lub: czy dla reguł racjonalnej organizacji pracy w administracji należy rezerwować termin »nauka administracji« czy też po prostu poprzestać na określeniu »naukowa organizacja pracy w administracji« dla ujęcia materii zawartej w Elementach?»<sup>58</sup>.

Nawiązania do tradycyjnie rozumianej nauki administracji było niekiedy widać w pracach spoza głównego nurtu. Dla przykładu Maria Hirszowicz w swoim *Wstępie do socjologii organizacji*<sup>59</sup> często powoływała się na poglądy Langroda, pomijając koncepcję nauki administracji Starościaka, co wytknął jej Zygmunt Izdebski w artykule recenzyjnym *W sprawie założeń tzw. socjologii organizacji*<sup>60</sup>.

Niemniej jednak koncepcja nauki administracji Starościaka była mimo wszystko ciekawa, a jednocześnie przez zbliżenie do nauk prakseologicznych

- 
- 53 Stanisław Kowalewski, *Szkice z zakresu nauki o administrowaniu* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1965).
- 54 Jerzy Starościak, *Zarys nauki administracji* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1966).
- 55 Józef Wołoch, *Podstawowe wiadomości z nauki administracji (komplementarne elementy działania i pracy w administracji państwowej)* (Wrocław: Uniwersytet Wrocławski im. Bolesława Bieruta, 1968).
- 56 Jerzy Służewski, *Nauka administracji* (Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1969).
- 57 Zbigniew Leoński, *Nauka administracji*, cz. I (Poznań: Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1969).
- 58 Zbigniew Leoński „J. Starościak, Elementy nauki administracji, Warszawa 1964, PWN, ss. 420.” *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, nr 1 (1965): 229 i n.
- 59 Maria Hirszowicz, *Wstęp do socjologii organizacji* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967).
- 60 Zygmunt Izdebski „W sprawie założeń tzw. socjologii organizacji” *Państwo i Prawo*, nr 7 (1968): 71 i n.

– kontrowersyjna. Sam jej autor w drugim wydaniu *Zarysu nauki administracji* dość istotnie zmodyfikował dotychczasowy przedmiot nauki administracji i *podtrzymując wyraźnie nieprawniczy charakter tej nauki*, rozszerzył jej zakres o „reglamentację prawną metod działania administracji”<sup>61</sup>.

W latach 1972-1973 na łamach czasopisma poświęconego zagadnieniom pracy administracyjnej „Organizacja – Metody – Technika” toczyła się dyskusja dotycząca istoty i zakresu nauki administracji. Głos w niej zabrali kolejno: Jerzy Turdej<sup>62</sup>, Janusz Homplewicz<sup>63</sup>, Zbigniew Leoński<sup>64</sup>, Wacław Dawidowicz<sup>65</sup>, Roman Malinowski<sup>66</sup> i Jerzy Starościak<sup>67</sup>.

Na szczególne uwzględnienie zasługuje stanowisko Dawidowicza, który swój głos w dyskusji zatytułował *O nieporozumieniu zwanym „nauką administracji”*. Jego wypowiedź w tej kwestii jest na tyle znacząca, że warto ją przytoczyć *in extenso*: „Tak więc o »nauce administracji« mówi się często u nas tak, jak gdyby termin ten tłumaczył się sam przez się. Zapomina się, że terminy naukowe są podobne do ludzi: rodzą się w określonych warunkach historycznych i są nosicielami określonych idei. Niemniej często, zaniedbuje się wyjaśnienia przedmiotu »nauki administracji« [...]. Rodowód »nauki administracji« jest dostatecznie znany. W każdym jednak razie trzeba zwrócić uwagę na to, że »nauka administracji« została stworzona przez klasyków niemieckiej myśli prawniczej jako jeden z elementów znanej triady nauk – obok nauki prawa administracyjnego oraz polityki administracyjnej. »Nauka administracji« była pomyślana – zapewne nie bez wpływu kameralistycznej tradycji – jako uniwersalny opis »rzeczywistej administracji«, który – obok pozostałych dwóch nauk – miał dać skończoną sumę wiedzy o administracji państwowej. Ten model źródeł wiedzy o administracji państwowej stanowił przez długi czas obowiązujący schemat naukowego myślenia o tej administracji i nie stracił swego znaczenia nawet dzisiaj, o czym można się przekonać

- 
- 61 Jerzy Starościak, *Zarys nauki administracji* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1971): 24 i n.
- 62 Jerzy Turdej, „O nowe spojrzenie na naukę administracji. Artykuł dyskusyjny” *Organizacja – Metody – Technika*, nr 6 (1972): 16 i n.
- 63 Janusz Homplewicz, „Integracja czy kooperacja nauk o administracji” *Organizacja – Metody – Technika*, nr 6 (1972): 19 i n.
- 64 Zbigniew Leoński, „Nauka administracji i polityka administracyjna” *Organizacja – Metody – Technika*, nr 11 (1972): 7 i n.
- 65 Wacław Dawidowicz, „O nieporozumieniu zwanym „nauką administracji”” *Organizacja – Metody – Technika*, nr 11 (1972): 11 i n.
- 66 Roman Malinowski, „Miejsce nauki administracji i studiów administracyjnych” *Organizacja – Metody – Technika*, nr 12 (1972): 75 i n.
- 67 Jerzy Starościak, „O opracowywaniu zagadnień administracji” *Organizacja – Metody – Technika*, nr 2 (1973): 14 i n.

przeoglądając niektóre podręczniki. Nic więc dziwnego, że gdy na początku lat sześćdziesiątych, na skutek wytworzenia się określonych warunków, powstało w środowisku prawniczym przekonanie o konieczności wzbogacenia prawniczej wiedzy o administracji państwowej informacjami dotyczącymi jej rzeczywistej organizacji i rzeczywistego działania – jedyną koncepcją teoretyczną, do której można było się odwołać, była »nauka administracji«. Jednakże główny promotor »nauki administracji«, J. Starościak, nie uważał za możliwe odtworzenie jej w tradycyjnej, uniwersalistycznej postaci (jak to w 1948 r. uczynił J. S. Langrod w »Instytucjach prawa administracyjnego«). Dlatego też dokonał znamiennej modernizacji zakresu „nauki administracji», ograniczając go jedynie do problematyki sprawnego działania administracji państwowej. Pociągnęło to za sobą doniosłe skutki, które odczuwamy do chwili obecnej. Mianowicie dało to asumpt przedstawicielom ogólnej teorii organizacji i kierowania (zarządzania) do wkroczenia na teren »nauki administracji«. Od tej chwili rozpoczyna się kryzys koncepcji »nauki administracji« stworzonej przez prawnika. Tworzy się front krytyki ze strony teoretyków organizacji [...]. Dotychczasowe pozostawanie w obrocie naukowym terminu »nauka administracji« uważam za zjawisko szkodliwe dla właściwego rozwoju badań nad administracją państwową. Tradycyjna koncepcja »nauki administracji« jest dziś przestarzałą konstrukcją myślową nie dlatego, że korzenie jej tkwią w XIX stuleciu, lecz dlatego, iż współczesny rozwój nauk społecznych, w szczególności zaś ich specjalizacja, zdezaktualizował ideę, której koncepcja ta była wyrazem, mianowicie ideę jednej uniwersalnej nauki, zdolnej do opanowania pod względem badawczym wszystkich aspektów rzeczywistości społecznej występującej na obszarze administracji państwowej. Natomiast koncepcja »nauki administracji« ograniczona tylko do sprawności organizacji i funkcjonowania administracji państwowej staje się trudna do utrzymania wobec sprzeczności między domniemywaną rolą tej nauki (sugerowaną przez tradycyjne odczytywanie tego terminu) a rzeczywistym jej zakresem. Z drugiej strony dalsze utrzymywanie się tak pojętej »nauki administracji« mogłoby podtrzymywać złudzenie, jakoby wszystko, co da się powiedzieć w sposób naukowy na temat administracji państwowej, sprowadzało się do problemów organizacji i kierowania (zarządzania). Byłaby to niebezpieczna deformacja rzeczywistego horyzontu badań nad administracją państwową [...]»<sup>68</sup>.

Warto także dodać, że zaprezentowane stanowisko Dawidowicza było pochodną jego wcześniejszych poglądów. Z jednej strony miał pełną świadomość zakresu tradycyjnej „nauki administracji” wyniesioną nie tylko z wykładów Panejki, który temu zagadnieniu poświęcał sporo miejsca<sup>69</sup>,

68 Dawidowicz, „O nieporozumieniu”, 11 i n.

69 Według Jerzego Panejki przez naukę administracji „rozumiemy naukę teoretyczną, której zadaniem jest zbadać i wyszukać pewne prawidłą rządzące administracją państwa na podstawie doświadczeń poczynio-

ale także dlatego, że w roku akademickim 1949/50 współprowadził z Starościakiem w Akademii Nauk Politycznych w Warszawie zajęcia z przedmiotu *Nauka administracji i prawo administracyjne* i na potrzeby tych zajęć przygotowali wspólnie uzupełnienia do wykładów, które ukazały się drukiem<sup>70</sup>. Z drugiej strony w swoim podręczniku z 1965 roku z prawa administracyjnego nie uwzględnia nauki administracji<sup>71</sup>. Nie widzi potrzeby istnienia nauki administracji w pochodzącym z 1968 roku skrypcie wykładów *Naukowe podstawy organizacji i kierowania w administracji państwowej*<sup>72</sup>. Niemniej jednak w przytoczonej wypowiedzi nawiązuje intelektualnie do koncepcji Langroda o wielości nauk administracyjnych. Swoją krytykę prakseologicznie pojmowanej „nauki administracji” rozwinął także w swoim podręczniku *Zagadnienia teorii organizacji i kierowania w administracji państwowej*<sup>73</sup> z 1972 roku, gdzie konstatuje, że „założenia tak pojętej nauki administracji pokrywają się w zasadzie z punktem widzenia reprezentowanym przez ogólną teorię organizacji pracy i ogólną teorię kierowania. Czy, wobec tego, badania prowadzone nad administracją państwową ze stanowiska tych ostatnich dyscyplin warto określać jako naukę administracji? Z pewnością jest to w jakimś stopniu sprawa pewnej konwencji terminologicznej, niemniej jednak wypowiadam się przeciwko używaniu tego terminu, ponieważ wynikają z niego merytoryczne sugestie, których nie mogę akceptować”<sup>74</sup>.

Mimo tego nauka administracji dynamicznie rozwijała się nie tylko w koncepcjach nieprawnych, ale przede wszystkim odżywała w ujęciu

---

nych w rozwoju historycznym i doświadczeń w państwach dzisiejszych” – *Prawo administracyjne (skrypt z wykładów Jerzego Panejki)* (Wilno: Uniwersytet Stefana Batorego, 1929): 18.

- 70 Jerzy Starościak, Wacław Dawidowicz, *Nauka administracji i prawo administracyjne: wybrane zagadnienia ogólne w wypisach i opracowaniach (uzupełnienia do wykładów)*, z. 1 (Warszawa: Zakład Wydawniczy Akademii Nauk Politycznych, 1950).
- 71 Wacław Dawidowicz, *Nauka prawa administracyjnego. Zarys wykładu*, t. I, *Zagadnienia podstawowe* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1965).
- 72 Wacław Dawidowicz, *Naukowe podstawy organizacji i kierowania w administracji państwowej* (Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, 1968).
- 73 Wacław Dawidowicz, *Zagadnienia teorii organizacji i kierowania w administracji państwowej* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1972).
- 74 Dawidowicz, *Zagadnienia*, 43.

prawniczym<sup>75</sup>. Sam Franciszek Longchamps parę lat wcześniej nawiązując do swoich wcześniejszych ustaleń ukuł jej definicję: „opisowe i porównawcze badania administracji publicznej jako faktu społecznego oraz próby jej teoretyzacji i ustalenia podstaw do dobrej administracji”, zastrzegając jednocześnie, że „bardzo wielu prawników daje w swoich pracach zarazem wartościowe wątki dla badania owej właśnie rzeczywistej administracji i dla zarysów jej teorii” oraz iż „poznanie prawa administracyjnego jest także [...] poznaniem pewnego aspektu rzeczywistej administracji”<sup>76</sup>.

W jego miejscu pracy w 1969 r. powstaje pierwsza wyspecjalizowana jednostka organizacyjna szkolnictwa wyższego – Zakład Nauki Administracji, w ramach którego określił wytyczne badawcze dla dyscypliny nauki administracji, uwzględniające m.in. nowatorskie problemy aksjologiczne administracji publicznej<sup>77</sup>.

Badania rzeczywistej administracji były później szeroko prowadzone w wielu ośrodkach z różnych punktów widzenia. Można było wyróżnić w nauce administracji orientację prawniczą, nurt teorii organizacji, nauk o zarządzaniu i prakseologii, koncepcje socjologiczne, ujęcia politologiczne i podejścia systemowe<sup>78</sup>.

Warto też wspomnieć, że nauka administracji jako wyodrębniony przedmiot procesu dydaktycznego nie tylko występowała w programach kształcenia na kierunku administracja prowadzonych przez wydziały prawa i administracji<sup>79</sup>, ale także wróciła do intytulacji katedr uniwersyteckich.

75 Szerzej: Adam Błaś „Studia z nauki prawa administracyjnego i nauki administracji” *Acta Universitatis Wratislaviensis*, nr 2073, Prawo CCLXIII (1998): 66 i n.; Tadeusz Skoczny, *Podstawowe dylematy naukowego poznania administracji państwowej* (Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1986): 109 i n.

76 Franciszek Longchamps, *Współczesne kierunki w nauce prawa administracyjnego na zachodzie Europy* (Wrocław-Warszawa-Kraków: Ossolineum, 1968): 10.

77 Adam Błaś „Początki Zakładu Nauki Administracji: jego terażniejszość i przyszłość” *Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji*, nr 100/1 (2015): 93 i n.

78 Szerzej: Jarosław Dobkowski, „Kryteria nauki administracji”, [w:] *Nowe kierunki działań administracji w Polsce i Unii Europejskiej*, red. Paweł Chmielnicki, Anna Dytała (Warszawa: Lexis Nexis, 2009): 57 i n.

79 Warto zwrócić uwagę na fakt, iż w latach 1990-92 toczyły się dyskusje nad potrzebą wyodrębnienia studiów administracyjnych (w niektórych ośrodkach akademickich funkcjonowała też nazwa „studia prawoadministracyjne”). Rada Główna Szkolnictwa Wyższego w 1991 r. stwierdziła: „Istnieją wątpliwości co do celowości utrzymania tego



Zaczęto zatem rozdzielnie traktować naukę prawa administracyjnego i naukę administracji na potrzeby działalności akademickiej (edukacyjnej i naukowej). Stanowiła przy tym specjalność naukową w postępowaniach awansowych kadr szkół wyższych i instytutów badawczych, a od 1 lipca 1986 roku była odrębną dyscypliną naukową w dziedzinie nauk prawnych, nosząc nazwę „nauki o administracji”<sup>80</sup> i w tym zakresie nadawane były niższe i wyższe stopnie naukowe. Nauka o administracji zawierała w sobie zarówno klasyczną „naukę administracji”, ale i fayolowską „naukę o administracji w zastosowaniu do państwa”, choć obie zostały połączone i zaliczone do dziedziny nauk prawnych. Jak pisał Zygmunt Ziemiński „problematyka *nauki o administracji* jest więc problematyką leżącą na skrzyżowaniu problematyki prakseologii, socjologii i nauk prawnych”<sup>81</sup>.

Niemniej ośrodki poznański i wrocławski posiadały pełnie praw akademickich z zakresu tej dyscypliny naukowej<sup>82</sup>. Także inne wydziały – o ile posiadały w swej strukturze wyodrębnione jednostki organizacyjne właściwe do prowadzenia badań naukowych i procesu dydaktycznego z zakresu nauki

---

kierunku studiów, realizowanego dotąd na studiach uniwersyteckich, zwłaszcza wobec opinii, iż kierunek ten kształcił dotychczas kadry dla szeroko rozumianej administracji państwowej. Kierunki studiów: Ekonomia, Finanse i bankowość oraz Zarządzanie powinny zaspokoić wszystkie potrzeby”. Zob. Komentarz do uchwały Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 listopada 1991 r. w sprawie nazw kierunków studiów – wersja pierwotna (Dz. Urz. MEN Nr 8, poz. 40).

- 80 Zob.: zarządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 czerwca 1986 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych, w zakresie których mogą być nadawane stopnie naukowe, oraz bliższego określenia stopni naukowych i tytułów naukowych (M.P. Nr 18, poz. 125); obwieszczenie Przewodniczącego Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych z dnia 25 lutego 1992 r. w sprawie wykazu dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych, w zakresie których mogą być nadawane stopnie naukowe (M.P. Nr 16, poz. 123); uchwała Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 23 czerwca 2003 r. w sprawie określenia dziedzin nauki i dziedzin sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (M.P. Nr 40, poz. 586); uchwała Centralnej Komisji Do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 24 października 2005 r. w sprawie określenia dziedzin oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (M.P. Nr 79, poz. 1120).
- 81 Zygmunt Ziemiński, *Problemy podstawowe prawoznawstwa* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980): 60.
- 82 Zob. załączniki do zarządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 lipca 1987 r. w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych uprawnionych do nadawania stopni naukowych (M.P. Nr 23, poz. 191).

administracji – mogły nadawać stopnie naukowe ze wskazaniem jej jako specjalności naukowej na dyplomie.

Po wejściu w życie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych<sup>83</sup> dyscypliną naukową stały się nauki o administracji, pozostające nadal w obrębie dziedziny nauki prawne. Choć pluralizm nauk o administracji nie został wyłuszczonej w motywach projektów aktów prawnych oraz materiałach procesu legislacyjnego był odpowiedzią na postulaty tych, którzy w kooperacji nauk widzieli przyszłość kompleksowego poznania administracji.

Niemniej jednak osób czynnie uprawiających i wykładających naukę administracji było dużo więcej niż ludzi posiadających formalne kwalifikacje naukowe z zakresu nauki o administracji (nauk o administracji). Rozmiary kształcenia na kierunku administracja na przełomie XX i XXI wieku były bardzo duże. W następstwie tego szło zainteresowanie nauką administracji. Jej dorobek ostatnich trzydziestu lat jest bardzo duży, zarówno w sferze prezentacji wyników badań indywidualnych i zespołowych, jak i edycji podręczników akademickich. Nauka administracji się w tym czasie znacząco umocniła, tak że nikt nie kwestionował potrzeby jej istnienia.

Taki stan rzeczy drastycznie zmieniło wejście w życie w dniu 1 października 2018 r., rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych<sup>84</sup> bazującego w swej treści – choć nie do końca – na klasyfikacji nauk OECD. Reforma systemu nauki i szkolnictwa wyższego realizowana pod szyldem Konstytucji 2.0 spowodowała, że nauki o administracji jako samodzielna dyscyplina naukowa zostały zlikwidowane, a ich poszczególne zakresy formalnie włączone do dwóch nowych dyscyplin: nauki prawne oraz nauki o polityce i administracji. Jak czytamy w *uzasadnieniu* rozporządzenia co do „obszarów” nowych dyscyplin w odniesieniu do przedmiotów dotychczasowych dyscyplin – nauka o administracji (w zakresie prawa administracyjnego) weszła w skład dyscypliny nauki prawne, a nauka administracji (z wyłączeniem zakresu dotyczącego prawa administracyjnego) weszła w skład dyscypliny nauki o polityce i administracji. Wynika z tego, że nauka administracji (w zakresie nauki o zarządzaniu) czy to w ujęciu nauk humanistycznych, czy też w ujęciu nauk ekonomicznych, w momencie opracowywania projektu wyżej wskazanego rozporządzenia nie istniała, mimo wprowadzonego parę lat wcześniej pluralizmu nauk o administracji i mimo zapatrywania propagowanego w szczególności przez Starościaka. Dość rozbudowany kierunek administracyjny w teorii organizacji i zarządzania został potraktowany milczeniem. Nie jest to jednak niepasujący do społeczeństwa

---

83 Dz. U. z 2011 r. Nr 179, poz. 1065.

84 Dz. U. poz. 1818.

ponowoczesnego owoc industrializacji. Nie była to też „sowiecka” nauka administracji, albowiem jej trzon – mimo wszystko – stanowiła tzw. polska szkoła prakseologii.

To wszystko świadczy o tym, że wokół nauki administracji występuje nadal wiele niejasności i niedomówień terminologicznych, metodologicznych i przedmiotowych, nie tylko na poziomie profesjonalnych badaczy jej problematyki, ale i samej organizacji systemu szkolnictwa wyższego i nauki oraz w świadomości tzw. czynników oficjalnych. Choć w literaturze zachodniej administracja publiczna stanowi samoistny dział nauk politycznych, w Polsce połączenie politologii i administracji wywołuje niekiedy konsternację przedstawicieli tej pierwszej. Jest także nawiązująca do nauki administracji, a zwłaszcza wchodzącej w jej skład polityki administracyjnej nowa dyscyplina: *nauki* o politykach publicznych, o czym także nic nie ma w motywach projektu rozporządzenia.

Klasyfikacja nauk, choć nie ma charakteru formalnego, stara się jednak ustalić należyte miejsce poszczególnych dziedzin i dyscyplin w całości kształcie wiedzy oraz zasady awansu rozwijających się specjalności naukowych. Niewątpliwie z punktu widzenia naukoznawstwa istnieje potrzeba istnienia takiej fragmentacji, której wynikiem będzie dział dotyczący kompleksu zagadnień administracyjnych<sup>85</sup>. Struktura organizacji wiedzy, piśmiennictwa naukowego i dydaktycznego oraz zasobów informacyjnych powinna być dostosowana do obiektywnych potrzeb. Sektor administracji publicznej jest w Polsce znaczącym działem gospodarki narodowej, zatrudniającym ok. pół miliona pracowników, nie licząc funkcjonariuszy służb mundurowych. Administracja publiczna jest ważnym zjawiskiem społecznym, politycznym, prawnym, ekonomicznym i kulturowym.

Można zatem stwierdzić, że zmiany legislacyjne przyniosły formalnoprawne dopełnienie rozstrzygnięć podjętych na początku lat pięćdziesiątych w zakresie integracji nauki prawa administracyjnego i nauki administracji, tak że ta ostatnia traci swoją integralność. Nie da się już tego wytłumaczyć tym, że nauka administracji odeszła od tradycji czysto prawniczego rodowodu i włączyła się do innego nurtu, np. prakseologicznego.

Co prawda w intytulacjach katedr uniwersyteckich nazwa ta jeszcze niekiedy występuje obok prawa administracyjnego, ale były też jednostki naukowe, które musiały zmienić nazwę albo nawet zostały zlikwidowane. Jak na razie wydziały prawa i administracji nadal prowadzą uniwersyteckie kształcenie na kierunku „administracja”. Stworzony system powoduje jednak, że nauka administracji w koncepcji prawniczej musi siłą rzeczy zniknąć z orbity zainteresowań prawników administratywistów i za parę lat nie będzie komu – poza prawdziwymi pasjonatami – zawodowo jej uprawiać,

---

85 Adam Podgórecki „Klasyfikacja nauk prawnych” *Studia Socjologiczne*, nr 1 (1967): 235 i n.

choćby z tego względu, że renomowane zachodnie czasopisma mające działy poświęcone nauce o administracji nie zostały przypisane w Polsce do nauk prawnych, a liczba dopuszczalnych w procesie ewaluacji działalności naukowej monografii i rozdziałów jest wszakże limitowana. Także pod względem dydaktycznym nauka administracji będzie stanowić tzw. ogon przydzielany nauczycielom akademickim do realizacji z urzędu, bo nie wiadomo co i na których kierunkach studiów wyklądać, aby nie naruszyć jej merytorycznego zakresu, identyfikowanego z innymi dyscyplinami naukowymi oraz ograniczeń w treściach kształcenia wynikających z wymaganego prawem przyporządkowania w części lub całości poszczególnych kierunków kształcenia do określonych dziedzin i dyscyplin naukowych, z ewentualnym wskazaniem dyscypliny wiodącej. Jeśli bowiem, dajmy na to, kierunek administracja prowadzony na wydziale prawa i administracji będzie w 100 % przypisany do dyscypliny nauki prawne, to nauka administracji będzie musiała być nauczana w specyfice prawa administracyjnego, jeśli jednak będzie ten kierunek prowadzony na wydziale nauk politycznych i będzie w 100 % przypisany do dyscypliny nauki o polityce i administracji, to nauka administracji będzie musiała być nauczana poza specyfiką prawa administracyjnego. Podobnie będzie z tym przedmiotem na kierunku prowadzonym na wydziałach zarządzania, o ile taki przedmiot się znajdzie, wszakże ze *stricte* formalistycznego punktu widzenia koncepcja „zmodernizowanej” nauki administracji Starościaka nie wytrzymała próby czasu. Podobnie nauka administracji w zakresie polityki administracyjnej oraz kierunki dydaktyczne w zakresie polityk publicznych. Niewiele tu może zmienić jeszcze ściślejsze recypowanie klasyfikacji nauk OECD, w której nauki administracji nie ma, ale jest w obrębie nauk politycznych m.in. teoria organizacji i administracja publiczna.

Kształcenie administratywistów, choćby na wydziałach prawa i administracji, wymaga przekazania wiedzy i umiejętności nie tylko z zakresu nauk prawnych, w tym prawa administracyjnego i prawniczej nauki administracji, ale także wielu innych przedmiotów spoza tych nauk. Tak jak tradycyjna (klasyczna) nauka administracji miała oddawać kompleksowy i rzeczywisty obraz administracji, tak też kierunek administracja potrzebuje takiej zintegrowanej teorii. Nie chodzi chyba o to, żeby podczas studiów studenci spotykali się z nauczycielami wielu różnych dziedzin i dyscyplin naukowych oraz przedstawicielami teorii i praktyki i do nich samych należało całkowanie przedstawionych na zajęciach treści kształcenia. Inaczej najlepszymi specjalistami od nauki administracji będą właśnie oni sami po przebytych kursie kształcenia, a wszakże nie chodzi o kompilację różnych fragmentów, ale o coś więcej – coś względnie jednorodnego, logicznie spójnego, syntezę przyswajalną bez konieczności ujednolicania we własnym zakresie terminologii i własnego wyjaśniania podstawowych pojęć i konstrukcji.

Z takimi dylematami będą zapewne musiały zmierzyć się szkoły wyższe, a także sami nauczyciele akademicy. Z takimi dylematami będzie

zapewne musiała się też zmierzyć Polska Komisja Akredytacyjna, która będzie musiała oceniać treści kształcenia *de facto* z różnych nauk administracji. W tych warunkach o akredytacji kierunku administracja przyznanych przez zagraniczne organizacje, w tym Europejski Instytut Nauk Administracyjnych, chyba można zapomnieć. Będzie to konsekwencją przypisania studiów administracyjnych do określonych dyscyplin naukowych i ograniczeń stąd wynikających.

W obecnym statusie nauki administracji ogniskuje się też zagubione w trakcie wprowadzania w życie i obowiązywania Konstytucji dla nauki 2.0 odwieczne prawo akademickości: nierozłączność nauki i nauczania. Nauka administracji, choć nie utraciła jeszcze zupełnie swojej formalnej samodzielności, to została rozproszona zarówno pod względem naukowym, jak i w wymiarze dydaktycznym. Nauka administracji, choć była wcześniej do pewnego stopnia „niszowa” i liczba nadawanych stopni naukowych z tego zakresu nie była może zbyt duża, to obecnie nie może nawet funkcjonować jako specjalność naukowa (specjalnością jest bowiem prawo administracyjne), nie mówiąc już o osobnej dyscyplinie naukowej. Nie ma już nawet przyczynku, który stanowił pole do dyskusji na temat integracji nauk o administracji czy kooperacji tych nauk. Postępujące coraz węższe ukierunkowanie badań zagadnień organizacji i funkcjonowania administracji publicznej pozbawione zostało naturalnego zwornika, który umożliwiał syntezę wiedzy. Wydaje się, że z czasem nikt nie będzie zajmował się tymi zagadnieniami w całokształcie problematyki administracji publicznej. Administrację publiczną dotknie tzw. barbarzyństwo (przekleństwo) specjalizacji, a efekt synergii zostanie zagubiony. Nikt nie będzie się znał na administracji jako pewnej całości.

Zmiany w systemie szkolnictwa wyższego i nauki wywołują także skutki na poziomie systemu oświaty. Nauka administracji również znika z podstawy programowej dla zawodu technik administracji<sup>86</sup>. Efekty kształcenia w zakresie podstaw administracji zostały sprowadzone do edukacji z materii prawa administracyjnego. Dotyczy to również liceów ogólnokształcących o profilu administracyjnym.

W tym stanie rzeczy, choć jeszcze definitywnie nie „uśmiercono” nauki administracji, to na powrót stała się aktualna teza Dawidowicza, że stanowi ona źródło wielkich nieporozumień, z tym tylko, że teraz nie jest to już wybór określonej koncepcji, ustalenia jej porządnego zakresu i przynależności oraz metod jej uprawiania, czy nawet sprawa określonej konwencji

---

86 Zob. załącznik nr 6 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego (Dz. U. poz. 991).

terminologicznej, a mamy do czynienia z rzeczywistym węzłem gordyjskim. Prawo stało się barierą rozwoju nauki.

Zgubne dla nauki administracji następstwa reformy systemu nauki i szkolnictwa wyższego realizowane pod szyldem Konstytucji 2.0 zaczynają aktualnie przechodzić do sfery „normalności”. W wyniku tego „krzywa życia produktu” pod nazwą „nauka administracji” zaczęła mocno opadać. Z samodzielnej dyscypliny naukowej, w której jeszcze niedawno nadawano stopnie naukowej stała się „niepisana” specjalizacją badawczą, co najwyżej deklarowaną na potrzeby bazy „Ludzie Nauki” Ośrodka Przetwarzania Informacji. W następstwie tego poszły zmiany na uniwersytetach i w innych szkołach wyższych zarówno w sferze rozdziału środków na badania naukowe, jak i na płaszczyźnie „dostosowania” środków kształcenia akademickiego. Widać już bardzo wyraźnie, że „nauka administracji” na kierunku administracja stała się odpowiednikiem „wstępu do prawnawstwa” na kierunku prawo. Ma przeto charakter przedmiotu propedeutycznego, a nie zwieńczającej studia administracyjne teorii administracji. Do przekazywania wiedzy encyklopedycznej rozwinięte badania naukowe nie są jednak potrzebne.

Autor ma zatem nadzieję, że niniejszy głos nie pozostanie wołaniem na puszczy, ale przyczyni się do debaty nad przyszłością nauki administracji w zmienionych warunkach prawnych i organizacyjnych. Rzeczywista administracja wykracza bowiem poza najszersze rozumiane pojęcie prawa w całości kształcie jego stanowienia i stosowania (przestrzegania). Rzeczywista administracja nie mieści się również w kategorii całościowo ujmowanych stosunków politycznych tak w wymiarze krajowym, jak i europejskim i międzynarodowym. Rzeczywista administracja też nie jest bynajmniej jedynie systemem organizacyjnym, który się ciągle doskonali celem podniesienia sprawności działania. Jest bytem swoistym, oryginalnym i niepowtarzalnym, ale jednocześnie uniwersalnym i trwałym, przez co zasługuje na odrębne i kompleksowe potraktowanie tak w sferze nauki, jak i nauczania. Skutki reformy systemu nauki i szkolnictwa wyższego realizowane pod szyldem Konstytucji 2.0 powinny zostać w tym zakresie złagodzone. Nie chodzi przy tym o uczynienie z nauki administracji formalnej królowej nauk administracyjnych, ale zwykające zniesienie barier rozwojowych. Jeśli w naukach prawnych jest miejsce na oddzielną od prawa karnego kryminologię, taktującą nie o normie prawnej, ale o fakcie (zjawisku) to powinno znaleźć się też miejsce na odrębną od prawa administracyjnego naukę administracji.

## Bibliografia

- Artym Halina, *Uzupełnienie do wykładów z nauki administracji i prawa administracyjnego*, z. 5. Warszawa: Zakład Wydawniczy Akademii Nauk Politycznych, 1950.
- Błaś Adam, „Początki Zakładu Nauki Administracji: jego teraźniejszość i przyszłość” *Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji*, Nr 100/1 (2015): 93-103.
- Błaś Adam, „Studia z nauki prawa administracyjnego i nauki administracji” *Acta Universitatis Wratislaviensis*, nr 2073, Prawo CCLXIII (1998): 1-89.
- Brzeziński Waclaw, Jerzy Starościk, *Polskie prawo administracyjne (część szczegółowa)*, z. II, red. Maurycy Jaroszyński. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1957.
- Brzeziński Waclaw, *Podstawy prawne planowania gospodarczego i przestrzennego*. Nauka administracji i prawa administracyjnego, red. Tadeusz Bigo, cz. III: Działy wybrane administracji publicznej, z. 1 (Warszawa: Gebethner i Wolff .1949).
- Brzeziński Waclaw, *Prawo budowlane i odbudowa osiedli*. Nauka administracji i prawa administracyjnego, red. Tadeusz Bigo, cz. III: Działy wybrane administracji publicznej, z. 7, (Warszawa: Gebethner i Wolff, 1949).
- Brzeziński Waclaw, *Nauka administracji i prawa administracyjnego*. Toruń: Akademicka Księgarnia Spółdzielcza „Skrypt”, 1950.
- Brzeziński Waclaw, *Nauka administracji i prawa administracyjnego II, Zagadnienia budownictwa w prawie administracyjnym*, cz. I i II. Łódź: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1951.
- Brzeziński Waclaw, *Plan zagospodarowania przestrzennego. Studium z zakresu nauki administracji i prawa administracyjnego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1961.
- Dawidowicz Waclaw, „O nieporozumieniu zwanym »nauką administracji«” *Organizacja – Metody – Technika*, nr 11 (1972): 11-12.
- Dawidowicz Waclaw, *Nauka prawa administracyjnego. Zarys wykładu*, t. I, *Zagadnienia podstawowe*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1965.
- Dawidowicz Waclaw, *Naukowe podstawy organizacji i kierowania w administracji państwowej*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, 1968.
- Dawidowicz Waclaw, *Zagadnienia teorii organizacji i kierowania w administracji państwowej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1972.
- Dobkowski Jarosław, „Indukcja funkcjonalna prof. Jerzego Panejki jako metoda badań porównawczych nad samorządem w Europie” *Acta Universitatis Wratislaviensis, Prawo*, CCCXXXI (2020): 71-83. <https://doi.org/10.19195/0524-4544.331.8>.

- Dobkowski Jarosław, „Kryteria nauki administracji”, [w:] *Nowe kierunki działań administracji w Polsce i Unii Europejskiej*, red. Paweł Chmielnicki, Anna Dybała. 50-60. Warszawa: Lexis Nexis, 2009.
- Dobosz Piotr, „Ujęcie »rządu« i »administracji« w niewydanym rozdziale 11 Instytucji prawa administracyjnego J.S. Langroda”, [w:] *Teoria instytucji prawa administracyjnego: księga pamiątkowa profesora Jerzego Stefana Langroda*, red. Janusz Niczyporuk. 97-118. Paryż-Lublin: Polska Akademia Nauk, 2011.
- Gawecki Bolesław, „Nauka o administrowaniu i jej miejsce w klasyfikacji nauk” *Biuletyn TNOiK*, nr 1 (1960): 1-3.
- Hirszowicz Maria, *Wstęp do socjologii organizacji*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967.
- Homplewicz Janusz, „Integracja czy kooperacja nauk o administracji” *Organizacja – Metody – Technika*, nr 6 (1972): 19-21.
- Izdebski Zygmunt, „W sprawie założeń tzw. socjologii organizacji” *Państwo i Prawo*, nr 7 (1968): 69-78.
- Jaroszyński Maurycy, Jerzy Starościak, *Polskie prawo administracyjne (część szczegółowa)*, z. 1, red. Maurycy Jaroszyński. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1957.
- Kieżun Witold, „Polski dorobek teoretyczny zarządzania publicznego” *Współczesne Zarządzanie*, nr 4 (2020): 49-68.
- Kmieciak Zbigniew, *Franciszek Longchamps de Bériet. Pisma wybrane z lat 1934–1970*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2019.
- Kościołek Jan, *Nauka administracji i prawo administracyjne (uzupełnienia do wykładów): Zagadnienia organizacji pracy w administracji*, z. 4. Warszawa: Zakład Wydawniczy Akademii Nauk Politycznych, 1950.
- Kowalewski Stanisław, „Czy treść formalnego prawa administracyjnego należy do problematyki nauki administracji i kierownictwa?” *Biuletyn TNOiK*, nr 11 (1950): 25-31.
- Kowalewski Stanisław, „Czym jest nauka o administrowaniu” *Gospodarka i Administracja Terenowa*, nr 3 (1960): 37-42.
- Kowalewski Stanisław, *Szkice z zakresu nauki o administrowaniu*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1965.
- Langrod Jerzy Stefan, *Instytucje prawa administracyjnego. Zarys części ogólnej*, t. I, z. 2. Kraków: Wydawnictwo Księgarni Stefana Kamińskiego, 1950.
- Langrod Georges, „Science administrative ou sciences administratives?” *Annales Universitatis Saraviensis*, t. I (1956/57): 92-125.
- Langrod Georges, „La renaissance de la science administrative en URSS et dans les démocraties populaires” *Revue Internationale des Sciences Administratives*, nr 1 (1963): 22-29.
- Langrod Georges, „Pour une gestiologie” *Cahiers d'études et d'informations. Association des élèves et anciens élèves de l'Ecole Nationale Supérieure des PTT*, nr 59 (1968): 3-6.



- Leoński Zbigniew, „J. Starościak, Elementy nauki administracji, Warszawa 1964, PWN, ss. 420” *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, nr 1 (1965): 229-303.
- Leoński Zbigniew, *Nauka administracji*, cz. I (Poznań: Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1969).
- Leoński Zbigniew, „Nauka administracji i polityka administracyjna” *Organizacja – Metody – Technika*, nr 11 (1972): 7-10.
- Franciszek Longchamps, *Prawo agrarne*. Nauka administracji i prawa administracyjnego, red. Tadeusz Bigo, cz. III: Działy wybrane administracji publicznej, z. 3, (Warszawa: Gebethner i Wolff 1949).
- Franciszek Longchamps, *Scalenie Ziem Zachodnich (prawo o ustroju administracyjnym, polskiej ludności miejscowej i osadnictwie nierolniczym)*. Nauka administracji i prawa administracyjnego, cz. III: Działy wybrane administracji publicznej, z. 12, red. Tadeusz Bigo, (Warszawa: Gebethner i Wolff, 1950).
- Longchamps Franciszek, *Polskie prawo administracyjne (część szczegółowa)*, z. 3, red. Maurycy Jaroszyński. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1958).
- Longchamps Franciszek, *Współczesne kierunki w nauce prawa administracyjnego na zachodzie Europy*. Wrocław-Warszawa-Kraków: Ossolineum, 1968.
- Longchamps Franciszek, *Założenia nauki administracji*. Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Naukowe. 1949.
- Longchamps Franciszek, „La scienza dell’amministrazione pubblica in Polonia” *La scienza e la tecnica della organizzazione nella pubblica amministrazione*, nr 4 (1960): 409-422.
- Malinowski Roman, „Miejsce nauki administracji i studiów administracyjnych” *Organizacja – Metody – Technika*, nr 12 (1972): 75-77.
- Nauka administracji: notatki stenograficzne z wykładów nauk administracji*. Warszawa: Wydawnictwo Bratniej Pomocy Studentów Akademii Nauk Politycznych w Warszawie, 1948.
- „O marksistowski podręcznik polskiego prawa administracyjnego (Dyskusja w Komitecie Nauk Prawnych PAN nad podręcznikiem prawa administracyjnego pod redakcją prof. M. Jaroszyńskiego)” *Państwo i Prawo*, nr 5-6 (1953): 758-789.
- „Organizacja pracy sekcji i podsekcji Kongresu Nauki” *Życie Nauki*, nr 1-2 (1950): 46-53.
- Podgórecki Adam, „Klasyfikacja nauk prawnych” *Studia Socjologiczne*, nr 1 (1967): 235-247.
- Polskie prawo administracyjne (część ogólna)*, red. Maurycy Jaroszyński. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1956.
- „*Prawo administracyjne*, red. Maurycy Jaroszyński. Cz. 4 W-wa 1953, PWN, 24x17 cm, s. 183, zł 15.00” *Nowe Książki*, (1953): 458.

- Prawo administracyjne (skrypt z wykładów Jerzego Panejki)*. Wilno: Uniwersytet Stefana Batorego, 1929.
- Prawo administracyjne*, cz. 1, red. Maurycy Jaroszyński. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1952.
- Prawo administracyjne*, cz. 2, red. Maurycy Jaroszyński. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1952.
- Prawo administracyjne*, cz. 3, red. Maurycy Jaroszyński. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1952.
- Prawo administracyjne*, cz. 4, red. Maurycy Jaroszyński. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1953.
- Skoczny Tadeusz, *Podstawowe dylematy naukowego poznania administracji państwowej*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1986.
- Służewski Jerzy, *Nauka administracji*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1969.
- Spis wykładów na rok akademicki 1950/51. Wydział Prawa*. Poznań: Uniwersytet Poznański, 1950.
- Spis wykładów na rok akademicki 1951/52. Wydział Prawa*. Poznań: Uniwersytet Poznański, 1952.
- Spis wykładów na rok akademicki 1952/53. Wydział Prawa*. Poznań: Uniwersytet Poznański, 1952.
- Spis wykładów na rok akademicki 1953/54. Wydział Prawa*. Poznań: Uniwersytet Poznański, 1953.
- Spis wykładów na rok akademicki 1950/51*. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, 1950.
- Spis wykładów na rok akademicki 1951/52*. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, 1952.
- Starościak Jerzy, *Samorząd adwokatury*. Wrocław-Wilno s.n., 1939.
- Starościak Jerzy, *System organizacyjny administracji polskiej. Nauka administracji i prawo administracyjne (uzupełnienia do wykładów)*, z. 2. Warszawa: Zakład Wydawniczy Akademii Nauk Politycznych, 1949.
- Starościak Jerzy, Wacław Dawidowicz, *Nauka administracji i prawo administracyjne: wybrane zagadnienia ogólne w wypisach i opracowaniach (uzupełnienia do wykładów)*, z. 1. Warszawa: Zakład Wydawniczy Akademii Nauk Politycznych, 1950.
- Starościak Jerzy, *Polskie prawo administracyjne (część szczegółowa)*, z. IV, red. Maurycy Jaroszyński. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1958.
- Starościak Jerzy, Emanuel Iserzon, *Prawo administracyjne w zarysie*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1959.
- Starościak Jerzy, *Elementy nauki administracji*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1964.

- Starościak Jerzy, *Elementy nauki uprawnienia*. Moskwa: Izdatel'stvo „Progress”, 1965.
- Starościak Jerzy, *Zarys nauki administracji*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1966.
- Starościak Jerzy, *Elemente ale științei administrației*. București: Editura politică, 1967.
- Starościak Jerzy, *Zarys nauki administracji*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1971.
- Starościak Jerzy, „O opracowywaniu zagadnień administracji” *Organizacja – Metody – Technika*, nr 2 (1973): 14-16.
- Tudrej Jerzy, „O nowe spojrzenie na naukę administracji. Artykuł dyskusyjny” *Organizacja – Metody – Technika*, nr 6 (1972): 16-19.
- UJ. *Spis wykładów na rok akademicki 1953/54*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1953.
- Wołoch Józef, *Podstawowe wiadomości z nauki administracji (komplementarne elementy działania i pracy w administracji państwowej)*. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski im. Bolesława Bieruta, 1968.
- Wołoch Józef, *Zastosowania nauki administracji w pracy rad narodowych*, [w:] *Stosowanie nauk społecznych w praktyce*, red. Jerzy Kubin, Adam Podgórecki. 275-310. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1973.
- „Z prac Podsekcji Prawa I Kongresu Nauki Polskiej. Konferencja grupy prawa administracyjnego” *Państwo i Prawo*, nr 10 (1950): 112-123.
- „Z prac Podsekcji Prawa I Kongresu Nauki Polskiej. Ogólnopolska konferencja grupy prawa administracyjnego (II)” *Państwo i Prawo*, nr 3 (1951): 506-523.
- Zieleniewski Jan, *Zasady organizacji pracy w administracji, cz. 1, Ogólna teoria organizacji pracy w zastosowaniu do administracji państwowej*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1962.
- Ziemiński Zygmunt, *Problemy podstawowe prawoznawstwa*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980.



This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license.

For guidelines on the permitted uses refer to <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>